

OSSERVATORIO LETTERARIO

*** Ferrara e l'Altrove ***

Magyar nyelvű online melléklet - Supplemento online in lingua ungherese
<http://www.osservatorioletterario.net> - <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere/> - <http://www.testvermuzsak.gportal.hu>

Ferrara, 2008. március 19., szerda

KÖLTŐ ÉS PRESBITER CLEMENTE MARIA REBORA

(Milano 1885 – Stresa [Verbania] 1957)

- Szintézis -

Krisztus szerelmese

Ha csak egyetlen rövid szókapcsolattal kellene szintetikusán összegezni Clemente Maria Rebora tapasztalataiból, élményeiből táplálkozó emberi és irodalmi pályáját, a legalkalmasabb erre az e fejezet címét adó tömör, megállapítás: Krisztus szerelmese.

Az igazi, vajúdó, marcangoló, üvöltő és visszautasító szeretet. Az élet egyetlen, igaz jelentésével való találkozás a döntő: először az intuitív, majd az óhajtott s végül a vállalt szeretet. Csak e szívben és testben perzselő és sürgető szeretet égő csipkebokor Igazságával való találkozásnak nyomozásával kerülhetünk közelebb az olasz XX. századi irodalom egyik legpáratlanabb alakjához. A logikailag leghihetőbb hit-hipotézis belemélyedéséhez az első lépés az, hogy el kell hagyni az akadémiai, hipokrita, hamis – mindenesetre részleges – látszatokat, a filológia, az irodalomkritika, a történeti analízis eszközei csak ettől kezdve nyerik el a hitelüket.

A keresztre feszített Krisztus szerelmese, Clemente Maria Rebora 1885-ben, Milánóban egy genovai eredetű, laikus családban született: az apa a mazzinis humanizmus elvei alapján neveli, aki Garibaldival küzdött és Mazzini elveinek támogatója volt, távol tartja minden vallásos tapasztalattól.

A kamasz és egyetemista Clemente Maria Rebora

A gimnázium után egy évig jár a páviai orvostudomány egyetemre, de nem ez az útja. Bölcsészetre vált a milánói Irodalomtudományi Akadémián, 1910-ben megszerzi az egyetemi doktori végzettséget. Kiváló, nagy tehetségű hallgatótársakkal találkozott itt, akikkel szenvedélyes értekezésekbe bocsátkozott. Pezsgő kreatív élet folyt ebben a környezetben. Az egyetemen végezvén tanárkodik, az iskola számára egy teljes nevelésre alkalmas hely, ahol olyan embereket képezhet, akik készek a társadalom megváltoztatására. Pontosan pedagógiai cikkekkel kezdi a publikálást, mégpedig a firenzei *A Hang/La Voce* c. nagy presztízsű folyóiratban. A folyóirat füzeteként 1913-ban megjelenik az első verses kötete, a *Lírai töredékek/Frammenti lirici*, amely azonnal sikert arat. Ez év végén megismerkedik Lidya Natusszal, egy orosz zsidó művésznővel s a közöttük szövődött vonzalom 1919-ig egymáshoz köti őket, együtt élnek.

Az első világháború kirobbanásakor Rebor a carsói fronton harcol mint őrmester, majd mint katonatiszt. Egy felrobbant gránát megsebesíti a halántékát, amely mély nyomot hagy benne, elsősorban pszichológiai. Az életrajzírók „trauma nevrózis”-ról beszélnek, de találkozni „időleges elmezavar” említésével is. A háború utáni közvetlen években visszatér az oktatáshoz, elsősorban az általa nagyon szeretett egyszerű emberek, a munkások esti iskolájában tanít. Nagyon szigorú életvitelt szab ki magának, a fizetését

Clemente Maria Rebor altörzsőrmester az első világháború előestéjén

szétosztja a szegények között, gyakran otthonába fogadja őket. Sokak szemében úgymond laikus szentnek tűnik. A vallás egyre inkább lenyűgözi. Erre enged következtetni az 1922-ben megjelenő második *Anonim dalok/Canti anonimi* c. verses kötete tartalma is. Ugyanezt az irányt veszi *Az élet tizenhat Könyvecskéje/I sedici Libretti di vita*, amelyen keresztül a nyugati és keleti miszticizmussal foglalkozó műveit terjeszti. Ezen témáknak elismert konferencia-előadója is. Ezek és a különféle egyéb jelek jelzik az 1929-es esztendei katolicizmushoz való megtérésének prelúdiúját. Nagyon meghatározó számára Schuster kardinálistól kapott bérmálás szentsége és ekkor érti meg, hogy a teljesség útja a különleges karizma láncolatán keresztül érhető el, esetében a rosmi-ni-i „semmisségi fogadalommal” - „elveszni hogy megtaláltassunk” -, a „rejtélyesen szenvedni és meghalni Isten szeretetében elporladni” misztikus prospektívával. A már idős poéta a *Curriculum vitae* c. munkájában megemlékezik Antonio Rosminiról - akit 2007. november 18-án avattak boldoggá -, mint mesteréről, akiben fiúi kötődéssel bízott, amelyen keresztül rátört Krisztus újdonsága és megváltoztatta személyét:

E fui dal ciel fidato a quel sapiente
che sommo genio s'annientò nel Cristo
onde Sua virtù tutto innovasse.
Dalla perfetta Regola ordinato,
l'ossa slogate trovaron lor posto:
scoprì l' intelligenza il primo dono:
come luce per l'occhio operò il Verbo,
quasi aria al respiro il Suo perdono.

Feltárta a bölcsnél az égbolt nekem,
hogy a Krisztusban megsemmisült szellem
megújul az erényétől mindenben.
Az elrendelt tökéletes Rendben
a tört csontok megtalálják helyüket,
az értelem első ajándékát felfedtem:
úgy hatott az Ige, mint a fény a szemnek,
bűnbocsánata légforrás a lélegzetnek.

(Fordította © B. Tamás-Tarr Melinda)

A pap Clemente Maria Rebora

Rebora élete most már biztos léptekkel haladhat előre: 1931-ben mint novícius belép a domodossolai Rosmini-i Intézetbe, intézményesíti a vallásos foglalkozást, 1936-ban felszentelt pap lesz. Húsz éven keresztül Clemente atya – don Clemente, ahogy az olaszok mondják – a szegényeknek, betegeknek, prostituáltaknak szenteli minden energiáját. Életének utolsó éveiben, a testében beteg pap visszatér a költészethez: 1955-ben publikálja a fent említett, *Curriculum vitae* c. autobiográfiai kötetét, amelyben emlékezéseket, elmélkedéseket olvashatunk a szerzetesi életéről, 1957-ben pedig megjelenik - halálának évében - a *Betegági dalok/Canti dell'infermità* c. kötetete, amely utolsó tíz év különböző alkotásait tartalmazza.

Clemente Maria Rebora atya nem sokkal a halála előtt a betegágyán.

A XX. század tízes éveiben nem ismerték el költői érdemeit, csak a tudósok legszűkebb körében. Nem esett bele sem Benedetto Croce, sem Antonio Gramsci kegyeibe, ezek a gondolkodók, kritikusok csak lehúzták költői munkásságát. A domináló, hivatalos, olasz kulturális és politikai irányzat kíméletlenül kirekesztette a költőt, akit a XX. század első felében, háború utáni időszak első éveiben az ún. újítók (mint Gian Pietro Lucini, Piero Jahier, Arturo Onofri, Dino Campana) soraiban láthatunk, akik *A Hang (La Voce)* c. folyóirat körül tömörültek sok más kortársaikkal (Giovani Boine, Scipio Slataper, Renato Serra, Camillo Sbarbaro, Gian Stuparich, Carlo Michelstaedter, Sibilla Aleramo, Giovanni Papini, Ardengo Soffici, Ottone Rosai, etc.) együtt. A folyóirat szellemiségének egyik erősítő alkotója volt. Elég csak végiglapozni a legtekintélyesebb XX. századi költő antológiákat és az irodalomtörténeti tankönyveket egyből szembetűnő, hogy Reborának, mint a *A Hang*-kör szerzőjének jut csak hely, s ugyancsak csekély hely a bemutatkozó, 1923-ban megjelent *Lírai töredékek/Frammenti lirici* c. verses kötetének. A *Névtelen dalok/Canti anonimi* kötettől a *Betegági dalok/Canti dell'infermità* címűg laikus zavartságból vétkesen nem hozták napvilágra a vallásos és misztikus jegyeket hordozó költői munkásságát, nem méltatták, csak élete utolsó éveiben kapott elismerő kritikákat, de költői életműve körül mégis, sokszor még mindig ott stagnálnak a részleges megnemértések és a meggyökerezett ideológiai előítéletek. Eugenio Montale (1896-1981) a század legnagyobb mesterének és legnagyobb vallásos költőjének nevezte őt.

Az 1913-ban, *A Hang/La Voce* által kiadott *Lírai töredékek* *Frammenti lirici*, verses köteté idején

A hazai irodalomban semmit nem találtam róla, *A huszadik századi olasz irodalom* c. Szénási Ferenc által írt egyetemi tankönyvben – kb. öt és fél sorban – is csak az alábbi rövid információt lehet róla olvasni: «A tágabb értelemben vett voceánusok közül leginkább Reboráéhoz illelhető expresszionista jelzővel. Moralizmusának indítéka érték- és hitkérdés volt, később reverendát öltött. Az ő nyelvében dominálnak leginkább a valóságot ostromló igék, alaktani változásai is többnyire igeiek: új prefixumokat (előképzőket) tett az igék elé, tárgyias alakban tárgyatlanként, tárgyatlan formában pedig tárgyasként használta őket, s dinamikus felsorolásukkal is gyakran élt.»

Néhány szó költészetéről: témák, nyelv, stílus

A létezés jelentőségéről és azok rejtélyeiről nyomasztó kérdőjelek gyötrik Reborát: egyik oldalon az emóciókkal, a másik oldalon meditációkkal és racionalitással küzd. A háború kegyetlenségei és a háború haszontalanságáról való meggyőződése súlyosbítják belső konfliktusát, amelyek misztikus válsághoz, a megtéréshez, majd a papi hivatáshoz terelik és az igaz és irgalmas Istenben találja meg az egyetlen kapaszkodót és megoldást a marcangoló kérdőjeleire. A *Lírai töredékek* (*Frammenti lirici*) – amelyekben a versek cím nélküliek és római számokkal számozottak – Reboráéhoz hagy a gyötrelmeiről, a gazdag egzisztenciális útirányairól. A kötet a *Azonos élet körben mást sürget /L'egual vita diversa urge intorno* (I.) kezdetű költeménnyel kezdődik, amelyben a költő felfedi a talán haszontalan elfoglaltsága és a sors illúziói közötti ellentmondást. A *Mérhetetlen felhőtömegről/Dall'intensa nuvolaglia* (III.) kezdetű versben egy forgószélről ír, a VI-ban Reboráéhoz felfedi az ember biztonságának hiányát és eltérítettségét, s hogy egyedül csak Istenben lehet bízni. Az *Ó, üres szekér a holt vágányon/O carro vuoto sul binario morto* kezdetű XI. költeményben áthatolhatatlan szem és rejtélyes ég alatt az emberi sors elmélkedik a szekérén, minden teremtmény kétségbeesett feszültségének szimbóluma az Örökkévaló felé:

O carro vuoto sul binario morto,
ecco per te la merce rude d'urti
e tonfi. Gravido ora pesi
sui telai tesi;
ma nei ràntoli gonfi
si crolla fumida e viene
annusando con fascino orribile
la macchina ad aggiogarti.
Via del suo spazio assorto
all'aspro rullare d'acciaio
al trabalzante stridere dei freni,
incatenato nel gregge
per l'immutabile legge
del continuo-aperto cammino:
e trascinato tramandi
e irrigidito rattieni
le chiuse forse inespresse
su ruote vicine e rotaie
incongiungibili e oppresse,
sotto il ciel che balzano
nei labirinto dei giorni
nel bivio delle stagioni
contro la noia sguinzaglia l'eterno,

Ó, üres szekér a holt vágányon,
az ütött, koccant, roncs áru, íme néked.
Várakozón most méred
kifeszített vázon;
de a telt hörgésektől
füstölgőn összedől
s szörnyű erővel szimatolva jó
a gépezet igába hajtani tégedet.
Útja a kemény hengerelt
acélba süppedt helytől
a pattogó fékcsikorgásig
folyton-lezáratlan pálya,
változtathatatlan törvényétől
tömegben bilincsre verten:
és tenmagad vonszolva átadod,
s dermedten visszatartod
a közeli nyomott, összeereszthetetlen,
kerekeken és síneken
kifejtetlen, bezárt erőt,
a napok labirintusában
fel-felbukkanó ég alatt,
az évszakok keresztútján,
az unalommal szemben örök megszabadító

verso l'amore pertugia l'esteso,
e non muore e vorrebbe, e non vive e vorrebbe,
mentre la terra gli chiede il suo verbo
e appassionata nel volere acerbo
paga col sangue, sola, la sua fede.

szélesen szétnyílik a szerelemnek
s nem hal meg, de kívánja; s nem él, de szeretne,
mialatt a föld a szavát követeli tőle
és keserűn, szeretetében, vérrel fizet,
egyedüli, szenvedélyes hite.

(Fordította © B. Tamás-Tarr Melinda)

Az individualitás felé való érdeklődés a *Névtelen dalok*ban (*Canti anonimi*) enyhül, amely a költő hitmisszió felé fordulását tanúsítja, amelynek keretében az egyetemes Istenkeresés tolmácsa.

Egy hosszú szünet után, életének utolsó éveiben alkotott lírájában, dicsőítő énekeiben, imáiban és dalaiban az Abszolút Igazság felé irányuló etikai feszültsége érintetlen, kifejező ereje módosulatlan maradt. A *Curriculum vitae*ben Rebora a versnek fő megismerő funkciót jelöl ki.

Quando morire mi parve unico scampo,
varco d'aria al respiro a me fu
il canto: a verità condusse poesia.

Mikor a halál egyetlen menekülésnek sejtett,
nekem a levegő útja a lélegzetvételhez
a dal volt: az igazsághoz vezette a verset.

(Fordította © B. Tamás-Tarr Melinda)

A *Betegági dalok/Canti dell'infermità c. kötet* a mindig gyötrő költői inspiráció beteljesedését jelzi, de most a hittől és a vallásos misszió értelmétől enyhébb és tanúsítja a magány intenzív kívánságát. *Nocturne*ban (*Notturmo*) visszanyúl a középkori dicsőítő énekmódhoz:

Il sangue ferve per Gesù che affuoca.
Bruciamo! dico: e la parola è vuota.
Salvami tutto crocifisso (grido)
insanguinato di Te! Ma chiedo al muro,
in fisiche miserie io son confitto.
La grazia di patir, morire oscuro,
polverizzato nell'amor di Cristo:
far da concime sotto la sua Vigna,
pavimento sul qua! si passa, e scorda,
pedaliera premuta onde profonda
sai fa voce dell'organo nel tempio -
e risultare infine inutil servo:
questo, Gesù, da meolesti; e vano
promisi, se poi le anime allontano.
Bello è l'offrir, quale il fiorire al fiore;
ma dal sognato vien diverso il fatto.
Padre, Padre che ancor quaggiù mi tieni,
fa che in me l'Ecce non si perda o scemi!
A non poter morire intanto muoio.
Il sangue brucia: Gesù mette fuoco;
se non giunge all'ardor, solo è bruciore.
Maria invoco, che del Fuoco è Fiamma;
pietosa in volto, sembra dica ferma: -
Penitenza, figliolo, penitenza:
prega in preghiera che non veda effetto:
offriti sempre, anche se invan l'offerta;
e mentre stai senza sorte certa,
umiliato, e come maledetto,
Dio in misericordia ti conferma.

Jézusért perzsel a vér, mely lángot vet.
Égjünk! – mondom: és a szó üres.
Tőled véres teljes kereszt, ments meg! –
kiáltom. De a szög a falban,
én vagyok átszúrva testi nyomorúságomban.
A tűrés kegyelme, meghalni sötétségben,
elporladni Krisztus szerelmében:
szőlőtőkéje alatt trágyává válni,
talajt ide rá! Elmúlni, elfeledni,
te tudod, lenyomott pedál,
a templom mély orgonahangja száll –
s végül haszontalan szolgának tűnni:
Jézus, ezt kívánnád tőlem? És hiába
volt a fogadalmam, ha a lelkek eltávoznak.
Szép dolog virágzást adni a virágnak
De az álmodottól más a tények valósága.
Atyám, Atyám, ki itt lent fogsz még engem
add, hogy Ecce ne tűnjön el vagy ne felejtődjön bennem!
Nem tudok meghalni, de mégis meghalok.
Éget a vér: Jézus lobbantja lángra;
Ha nem jut el forró vágyig, akkor perzselő fájdalom.
Mária! – fohászkodom, aki tűzből lángoszlop;
orcájában irgalmas, s úgy tűnik, mintha mondaná: állj! –
Bűnbánat, fiacskám, bűnbánat:
könyörögj imában, hogy a hatást ne lásd:
mindig ajánld fel magad, még akkor is ha hiábavaló;
s míg bizonytalan sorsban találsz magad
mint megalázott, vagy mint megátkozott,
Isten könyörületében téged megerősít majd.

(Fordította © B. Tamás-Tarr Melinda)

A *Minden végesben* (*Tutto è limite*) az apokaliptikus jelenet egy képzelgő és prófétai feszültséget mutat: a háború szörnyűségeitől a halott őrszem hangja tele feszültséggel és érzelmi részvétellel; az *Utolsó kenetben* (*Viatico*) a tisztaság vágya a katona amputált testének képével jut kifejezésre.

Rebora kifejezéseiben a voceánusok expresszionizmusa dominál: addig erőltetni a nyelvet, amíg ki nem fejezi az érzelmek kavargását. Nyelvezete néha érdes, durva és tömör, lényegre törő, másrészt viszont finom precízségű, gazdag archaizmusban, lombardizmusban, toszkanizmusban, művelt-, társalgó- és szak-kifejezésekben, valamint dantei-, leoardiani átvételekben.

A nyelvtan és a szintaxis alterált: a tárgyatlan igéből tárgyas lesz, acélból, hogy még jobban sűrítse, fokozza, a szavak jelentését; a visszaható igéket úgy alkalmazza, mint abszolútumok és igekötőkkel gazdagítja. A merész metaforái nehezen racionalizálható, a vakmerő analógiái állandó átmenetet képeznek az absztrakt és a konkrét között.

Az folytonos effektushatás-keresésben a ritmus csikorgó hangokban megtörik az asszimmetrikus strófák közé ékelt, legváltozatosabban összeállított rímekkel, strófákkal, metrumokkal, szabálytalanul váltakozó szótagszámú és rímű sorokkal és az erős ritmusú ötszótagos és tízszótagos, rímes verssorokkal, konzonanciákkal, alliterációkkal.

Ezekben a merész kísérletezésekben visszatükröződik Clemente Maria Rebora egész vajúró élete. Eredeti és kitűnő műfordítója az orosz Andrejev, Gogol és Tolsztoj munkáinak.

Felhasznált irodalom:

Dizionario critico della letteratura italiana del Novecento, Edizioni Riuniti, Roma 1997;

La poesia italiana del Novecento, Avallardi, Milano, 2002.

Poeti italiani del Novecento, Oscar Mondadori, Milano, 1997.

<http://www.ccrebora.org/>

http://www.ccrebora.it/Clemente_rebora.htm

<http://carabelta.free.fr/letter/rebora.php>

<http://www.letteratura.it/rebora/>

Megjegyzés: Jelen írást és az újabb húsvéti versek fordítását másodközlésre megküldtem az *Aranylantt*nak.

Első publikáció: [Osservatorio Letterario Online melléklete](#)

Link: [Újabb húsvéti versfordítások](#)

Javítás: 2008. július 12.

**© B. Tamás-Tarr Melinda
Osservatorio Letterario/Aranylantt**